

Sead Begović

NADREALNO JEZIČNO BLAGO

Radovan Ivšić: »Poezija«, izbor / Matica hrvatska / Zagreb, 1999., str. 123

Izvor: Vjesnik, 28. lipnja 2000., str. 15; <http://www.vjesnik.com/html/2000/06/28/Clanak.asp?r=kul&c=9>

Radovan Ivšić, dvojezični je pjesnik i dramatik, rođen u Zagrebu godine 1921., gdje je bio zabranjivan u NDH, ali i od godine 1945. pod titoizmom. Potkraj 1954. polazi mu za rukom doći u Pariz gdje je, na poziv André Bretona, sudjelovao u svim manifestacijama nadrealističkog pokreta. Upravo nagnućem ka nadrealizmu, koji u Hrvatskoj nije zaživio, Ivšić plaća svoj danak ne odstupajući od svoje poetike.

Čitajući Ivšićev ciklus pjesama pod naslovom *Bunar u kuli* ili *Sanjao sam* mogli bismo reći da pjesnik koketira s dobro znanim formulama za slomljena srca, jer se otkriva kao pjesnik ljubavi. No, to je samo mali dio onoga što nam Ivšić nudi kao ozbiljni nadrealist. Slično je, iako ne tako radikalno učinio i Drago Ivanišević, baš kao i Ivšić, zaljubljenik u otajstvo žene.

Ivšić preludira nedokučivim asocijacijama - snovitim i halucinantnim motivima, kao što to nalaže nadrealizam. Živahnosti i uzbuđenja u ovoj poeziji zaista ne nedostaje. Na raspolaganju je široki izbor najčudnijih veza koje će u jednom trenutku, u pjesmama u prozi, doseći i svoje virtuozno djelovanje misli: »I hoću još da cijelom svojom rukom dohvaćiš lješnjak i da cijelom svojom rukom ugriješ njegovu vjevericu«. Misao se, dakle, nije posve oslobodila, a nije ni rasijana iznad stvari. Njegovi nas stihovi uvijek iznenađuju visokom dozom lirizma, no, to kao da je stvar pjesnikove koncepcije i eksplicitne namjere. Stoga on nikome ništa ne duguje, barem ne u Hrvatskoj, iako bi se njemu antologičari mogli odužiti i uvrstiti ga s nekoliko pjesama u antologiju suvremene hrvatske poezije.

Neobuzdani strasni kolorit riječi u Ivšićevoj poeziji izmjenjuje se sa strogom disciplinom riječi koja je toliko usamljena te traži svoj ambijent, dekoraciju i novu sredinu, kao da joj nije potreban prostor knjige. Najčešće su to ostrašćene izjave o ljubavi, odnosno, suštinsko sudjelovanje u toj ljubavi. Ivšić pritom iskušava različita formalno grafička rješenja. Osim pjesme u prozi (ciklus *Bunar u kuli*) koristi se i sintagmatskim kaskadama ili, rekli bismo, stepenastim prelijevanjem. Čitač osjeti iskušavanje vizualnog. Zapretani jezik nadrealnog podrijetla stepenasto se spušta u snovitost. Između riječi je afonija (tišina). Koristeći nadaleko poznati »čisti« psihički automatizam, koji treba da izrazi istinski proces mišljenja oslobođenog od upotrebe razuma, neizbježno se rađa retorika, koja prati takav izraz. Stoga Ivšić nije uvijek shvaćen ozbiljno. Otuda, ideja da san može govoriti u pero mimo svjesnog i opazajnog, tj. discipliniranog djelovanja. Sve napokon završava u igri ili nerazmrsivim grozdovima značenja.

Može se nama učiniti da je svaki nadrealistički postupak fabriciran, bez jasne logike te da s njim ne mogu biti prisne identifikacije - ipak, nezadrživ tijek jezičnog blaga navodi nas na pomisao da Ivšićevo pisanje nastaje sa svrhom nekog ugođaja tj. lirskog efekta. Jamačno je i boravak u Parizu za Ivšića bio presudan te je njegov bilingvizam logičan. Njegova lirska snatrenja prekinuta su tek načas, kada se obraća Matošu (pjesma *Pozdravljam te, A.G.M.*) u kojoj je sve dostupno i transparentno izvan profinjanih konotacija i beskrajnog labirinta. Obraćajući se Matošu on ne koristeći širom otvorena osjetila te se ova adresirana pjesma može s lakoćom kodificirati, i čitateljska navigacija je time olakšana. Interesantna je pjesma posvetnica slikaru naivcu Matiji Skurjeniju, kojeg je, usput, štovao i Breton. Ta pjesma kao da je poklopljena rešetkom te se tako, kroz rešetku, i čita. Ali, zašto Skurjenoga Ivšić

upjesmljuje, osim činjenice da ih vežu nadrealističke vizije i fantazije. Postoji naravno jedan lirski sprovodnik, tj. igličasta kompozicija - blaženstvo simultanog sjećanja i mašte. Vežu ih i arhetipski epiteti opažaja, imaginacije i beskonačnosti.

U Ivšićevoj poeziji teško otkrivamo susljedne veze, jer »viša realnost« i ljubavne igrice misli vrludaju između izrecivog i neizrecivog, realnog i nadrealnog. Ivšić se, napokon, nije okrenuo misticizmu kamo ga je mogao »zadržati« jezični stav privesti. Od prve knjige Dahu ostao je dosljedan spontanitetu duha, uvijek skoncentriran na elementarne dijelove, na fragment, koji se rađa i nestaje, prvotno opipljiv, zatim neopipljiv. S tom spoznajom, čitajući Ivšića, možda dokučimo počela ove poetike, ili kako to određuje Zvonimir Mrkonjić, njegovu intimističku slikovitost. Česta sintaktična prekoračenja i eliptičnost izrodit će zaista paradoksalni učinak. S jedne strane skoncentriran i precizan u materijalu (ogoljenoj pojedinačnoj riječi) bit će isto tako raskošan u vezama tih riječi. Taj, recimo to tako, jezični pop-corn istovremeno i zvuči i »muči«. Isto tako ova poezija može svakog pjesmoljupca privući i odgurnuti. »Vritnuti«, ga nikad neće, jer je Ivšić, koliko god žestok u nagonskom pisanju, istovremeno odan ognjištu ljubavi. Ljubavi se neće opirati, pa čak možemo reći da nadrealni elementi ne uspijevaju obuzdati izljeve pjesnikove osjećajnosti.